

ANNA WERONIKA BRZEZIŃSKA

Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
Poznań

Edukacja regionalna jako wyzwanie pedagogiczne dla etnologa

Wprowadzenie

Uświadomienie sobie, czym jest dziedzictwo kulturowe mojego regionu, miasta, wsi stanowi punkt wyjścia do kultywowania, ożywiania czy reaktywowania lokalnych tradycji, jest także punktem wyjścia do poznawania świata i innych kultur. Jednym ze sposobów na umiejętność dostrzegania wartości i potencjału w dziedzictwie kulturowym (w wymiarze lokalnym i globalnym) jest realizowanie założeń edukacji regionalnej. Jednym z elementów edukacji zorganizowanej, są lekcje z dziedzictwa kulturowego regionu, realizowane od 1995 roku w ramach ścieżek międzyprzedmiotowych, łączące doświadczenia różnych dziedzin nauki. Głównym celem zajęć z edukacji regionalnej jest umiejętność wykształcenia w odbiorcach działań edukacyjnych poczucia własnej tożsamości regionalnej, rozumianej jako postawa zaangażowania się w funkcjonowanie własnego środowiska. Zarówno cele, jak i treści wchodzące w zakres opracowanych przez MEN wytycznych mieszczą się jak najbardziej w kompetencjach etnografa, etnologa i antropologa kultury.

Etnolog jako „specjalista” od kultury w tak pojmowanej edukacji będzie kładł nacisk na kulturowe mechanizmy przekazywania i funkcjonowania elementów dziedzictwa kulturowego. Jest on więc osobą kompetentną do opowiadania o tym, co się dzieje na świecie współcześnie. Jednak absolwent studiów etnologicznych nie posiada kwalifikacji niezbędnych do podjęcia pracy w szkole. W programie studiów nie ma kursu pedagogicznego, dlatego też chcąc się realizować w edukacji regionalnej zmuszony jest on do poszukiwania innych miejsc pracy. By brak kursu pedagogicznego nie stał się przeszkodą w podejmowaniu pracy edukacyjnej koniecznym wydaje się sięgnięcie po alternatywne metody nauczania dla etnologów-edukatorów. Składają się na nią tzw. metody i formy aktywizujące, które nie wymagają od prowadzących znajomości szczegółowych zasad dydaktyki oraz metodyki szkolnej. Niezależnie czy dzia-

lania dotyczące edukacji regionalnej będą realizowane w ramach zorganizowanego systemu oświatowego, czy w ramach bardziej nieformalnych propozycji, cel pozostaje ten sam:

Wzmocnienie własnej tożsamości regionalnej jako postawy zaangażowania się w funkcjonowanie własnego środowiska i autentycznego otwarcia się na inne społeczności i kultury (1995: 3).

Edukacja regionalna wobec systemu edukacyjnego

Edukacja regionalna nie stanowi tylko jednej z form czy propozycji kształcenia w systemie oświatowym, lecz jest pewną ideą, sposobem na poznawanie i rozumienie otaczającego świata. W konsekwencji przyczynia się to do utrwalania, upowszechniania i dalszego trwania elementów kultury lokalnej. Edukowanie poprzez poznawanie najbliższego otoczenia, powrót do źródeł kultury rodzinnej, lokalnej i regionalnej stanowi jeden ze środków do poznawania źródeł kultury narodowej i ogólnoludzkiej (por.: Kossak-Główczewski, 1994: 256). Jest to obszar, na którym spotykają się specjaliści różnych dziedzin, a elementami edukacji z zakresu dziedzictwa kulturowego są: dziedzictwo archeologiczne i historyczne, turystyka i ekologia, elementy tradycyjnej kultury i sztuki ludowej, folklor muzyczny i taneczny, gwary, elementy kultur mniejszości etnicznych, narodowych i wyznaniowych. Na jednej płaszczyźnie dochodzi więc do spotkania różnorodnych elementów, składających się na kulturę danego miejsca i społeczności. Proces przekazywania wiedzy i umiejętności obserwowania najbliższej rzeczywistości może stać się pretekstem do refleksji nad światem otaczającym, może wzbudzać potrzebę rozmawiania i dyskusowania o tym, co się wokół dzieje.

Realizacja zadań z zakresu edukacji regionalnej jest wyzwaniem nie tylko dla szkół, ale także dla instytucji i organizacji. Jest także pewnego rodzaju sprawdzianem możliwości i potencjału twórczego dla członków zbiorowości lokalnej. Głównym celem edukacji regionalnej staje się zatem umiejętność wykształcenia w odbiorcach działań edukacyjnych poczucia własnej tożsamości regionalnej rozumianej jako postawa zaangażowania się w funkcjonowanie własnego środowiska. Budowanie tożsamości społecznej zaczyna się od wykształcania i wspierania poczucia tożsamości osobistej (Brzezińska, 2006: 58-63). Ma to sprzyjać budowaniu przekonania, iż ucząc się o swojej kulturze nie jest się jedynie biernym odbiorcą, ale twórcą, który ma wpływ na kształt swojego otoczenia. Zapewnia to tym samym ciągłość kulturową grupy, wspólnoty, społeczności i społeczeństwa. Nauczanie o dziedzictwie kulturowym regionu i aktywne w tym uczestnictwo jest dużym wyzwaniem, ale także szansą na integrację całego systemu edukacyjnego (Petrykowski, 2000).

W założeniach programu nauczania dziedzictwa kulturowego w regionie proponuje się tworzenie tzw. ścieżek międzyprzedmiotowych. Projektowanie działań edukacyjnych zorientowanych na poszukiwanie źródeł kultury regionalnej jest pewnym procesem, i jako proces powinno być postrzegana. W praktyce oznacza to nie jedno-

razowe przedsięwzięcie, ale ciąg przyczynowo-skutkowy, który zachęcałby do ciągłego stawiania sobie pytań i zachęcania do poszukiwań.

Realizacja edukacji regionalnej w praktyce na przykładzie poznańskich szkół

Realizacji idei i założeń edukacji regionalnej w dużym stopniu zależy od inwencji nauczyciela, czego potwierdzeniem są wyniki badań przeprowadzonych przez studentów w ramach jednego z fakultetów (o czym w dalszej części rozdziału). Zadaniem uczestników zajęć było przeprowadzenie wywiadów z nauczycielami z poznańskich szkół na temat doświadczeń związanych z wdrażaniem treści międzyprzedmiotowych poruszających zagadnienie dziedzictwa kulturowego regionu. Rozmówcami byli nauczyciele nauczania zintegrowanego dla klas 1-3 oraz nauczyciele przedmiotów: język polski, historia, geografia, wiedza o społeczeństwie. W sumie przeprowadzono ok. 20 wywiadów, które następnie poddano analizie ze względu na formy i metody prowadzonych zajęć, realizacja treści, a zalecenia odgórne oraz program.

Jakie się nasuwają wnioski samych badanych (nauczycieli) oraz badających (studentów etnologii)? Wszyscy nauczyciele, niezależnie od rodzaju prowadzonych lekcji oraz poziomu nauczania twierdzili, że starają się wplatać w planowane przez siebie działania treści rekomendowane przez ministerstwo i zespół ekspertów. Najczęstszymi formami wybieranymi przez respondentów są wycieczki do muzeów i skansenów znajdujących się w najbliższej okolicy (najczęściej było to Muzeum Etnograficzne w Poznaniu, Muzeum Archeologiczne w Poznaniu, Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie oraz Wielkopolski Park Etnograficzny w Dziekanowicach), rajdy i wycieczki po parkach (Wielkopolski Park Narodowy, Puszcza Zielonka), zwiedzanie najważniejszych zabytków w okolicy (Rogalin, Kórnik, Gniezno), organizowanie przez szkoły konkursów i festynów z elementami regionalnymi np. gwary.

Najczęściej więc nauczyciele wybierają formy pozaszkolne, korzystają z gotowej już oferty biur podróży czy wcześniejszych doświadczeń szkoły. Edukacja regionalna jest często rozumiana jako dodatkowa atrakcja, związana z wycieczkami w okresie wiosennym lub wczesnojesiennym oraz z tzw. „zielonymi szkołami”. Pomimo deklaracji nauczycieli, że najczęściej korzystają z gotowych ofert, jednocześnie starają się realizować wybrane zagadnienia podczas lekcji, zgodnie z zaleceniami, na wielu przedmiotach (najczęściej język polski, historia, geografia, przyroda, plastyki i muzyka). Jest to także największą trudnością, gdyż problemy z korelacją międzyprzedmiotową powodują rozmycie się treści z zakresu edukacji regionalnej, w treściach ogólnoprogramowych. Program zajęć realizowany jest zarówno w kontekście lokalnym (odwołanie do kultury i tradycji własnego regionu, miasta, wsi), ale też w kontekście ogólnopolskim (poznanie kultury innych regionów), europejskim i światowym.

W celu unaocznienia opisywanego problemu oraz by ukazać konieczność współpracy pomiędzy pedagogami, a etnologami w zakresie projektowania programów edukacyjnych, przytoczę jako przykład treści wchodzące w skład programu jednego

z poznańskich gimnazjów. Autorką programu jest nauczycielka geografii, realizująca treści dotyczące regionu zarówno na swoim przedmiocie, jak i na lekcjach wychowawczych. Ułożony przez siebie plan podzieliła ze względu na obszar, jakiego dotyczą zagadnienia. I tak w pierwszej klasie uczniowie poznają historię miasta Poznania: historie ważniejszych pomników i ulic, zapoznają się z działalnością poznańskich teatrów, mają także możliwość zapoznania się z poznańskimi tradycjami kulinarnymi oraz elementami gwary miejskiej. Klasa druga zapoznaje się z Wielkopolską jako regionem geograficznym i kulturowym, z historią parków narodowych, także z charakterystycznym bardzo elementem krajobrazu kulturowego i społecznego, jakim są dla Wielkopolski dworki i pałace, wraz z ich historią, funkcjonowaniem, wyposażeniem. W ostatniej klasie gimnazjum uczniowie zapoznają się z zagadnieniami związanymi z regionem, ale w kontekście całego kraju. Poznają źródła historyczne regionu, znaczenie regionu w skali ogólnopolskiej, przyszłość i perspektywy rozwoju, działalność uczelni wyższych, a także wybrane zagadnienia gospodarcze. W ramach lekcji dotyczących samego Poznania przewidziana jest wycieczka po mieście, głównie na Stary Rynek¹.

Spostrzeganie procesu edukacji przez pryzmat kultury

Powyższy przykład pokazuje nam – etnologom – jak bardzo stereotypowe może być postrzeganie edukacji regionalnej oraz rozumienie podstawowych pojęć z nią związanych, jak dziedzictwo kulturowe, tradycja, folklor. Być może przyczyną takiego tendencyjnego projektowania ścieżek edukacyjnych jest brak wspólnej płaszczyzny działania etnologów i pedagogów. Dopiero połączenie dorobku obu dyscyplin może dać efekt o jakim marzy każdy nauczyciel, by uczniowie z pasją i zainteresowaniem chcieli odkrywać dzieje swojego miasta, najbliższej okolicy i regionu. Edukacja regionalna, zajmująca się przecież wybranymi aspektami kultury, w swych założeniach nie może być ograniczona tylko i wyłącznie do historyzmu, tradycjonalizmu (zarówno w zakresie podejmowanych tematów, jak i stosowanych metod).

Kluczowym pojęciem dla zdefiniowania edukacji z perspektywy etnologii, jest najważniejsze dla współczesnej humanistyki, pojęcie terminu kultura. Kultura nie jest tworem jednolitym, historycznym, stałym i niezmiennym w czasie – i taka też powinna być edukacja o niej – dostosowana do realiów świata i życia współczesnego, z uwzględnieniem jej historycznych uwarunkowań. Istotną rolę w kształtowaniu się kultury oraz jej funkcjonowaniu i przekazywaniu treści kolejnym pokoleniom, odgrywają wyróżniki kulturowe, będące elementami charakterystycznymi dla wszystkich zbiorowości ludzkich. Dla etnologa edukacja jest zatem spostrzeganiem procesu edukacji przez pryzmat kultury i nabywania kompetencji kulturowych. Edukacja taka może przybierać różne formy, edukacji sformalizowanej (w szkołach), ale także edu-

1 Na podstawie wywiadu przeprowadzonego przez Małgorzatę Charyton, w ramach zajęć fakultatywnych Edukacja regionalna. Wywiad przeprowadzono w dniu 03. 03. 2007 roku w Poznaniu.

kacji niesformalizowanej (działania ośrodków edukacji muzealnej, funkcjonowanie stowarzyszeń i fundacji itp.). Istotną rolę w tak pojmowanej edukacji odgrywa także środowisko rodzinne i rówieśnicze, gdzie pewne treści przekazuje się w sposób nieświadomiony, mimowolny i bezrefleksyjny.

W edukacji regionalnej można wyróżnić dwie perspektywy: uczenie się o sobie i uczenie się o innych. W pierwszym przypadku rolą edukacji będzie pomoc w odpowiedzi na pytania: Kim jestem? Jakie są korzenie mojej kultury? Będzie to zatem zdobywanie informacji o sobie, swojej rodzinie, grupie lokalnej, społeczności regionalnej, dzięki czemu będzie możliwe zrozumienie mechanizmów zachodzących w najbliższym otoczeniu oraz poszukiwanie odpowiedzi na pytania dotyczących determinantów kształtujące najbliższe otoczenie (Nikitorowicz 2005: 203). Takie podejście pozwala na wykształcenie umiejętności spostrzegania zjawisk kulturowych wokół, osadzania siebie w konkretnej rzeczywistości społeczno-kulturowej.

Podejście drugie wychodzi z naturalnego zaciekawienia jakie żywimy wobec „innych”. To zdobywanie wiedzy o inności pod względem pochodzenia, wyglądu, różnicowania językowego i religijnego. Istotnym pytaniem dla edukatora jest w tym momencie pytanie o podejście do kwestii inności i odpowiedź na pytania: W jakim świetle przedstawiać inne grupy etniczne – wskazując na ich podobieństwa z nami, czy też różnice? W jaki sposób uczyć o innych kulturach, by z kontaktu z innym wynieść szacunek do różnorodnych punktów odniesienia? Celem tak pojętej edukacji jest wykształcenie szacunku wobec innych, nauczenie otwartości i ciekawości w stosunku do obcego kulturowo, propagowanie postaw tolerancji i poszanowania dla różnorodności, która jest wartością².

W tak rozumianej edukacji jest miejsce dla etnologa, jako specjalisty od „inności”, jako tego który posiada wiedzę na temat wielu kultur – w tym swojej własnej: lokalnej, regionalnej, polskiej, europejskiej. Edukacja staje się więc pretekstem do podjęcia wspólnych działań pedagogów i etnologów, a także do poszukiwań nowych metod pracy z dziećmi, młodzieżą i dorosłymi w celu propagowania wiedzy i umiejętności związanych z nauczaniem o świecie współczesnym.

Etnologia w praktyce

Studenci etnologii podczas swoich studiów często spotykają się z pytaniem dotyczącym możliwości podjęcia pracy po ich ukończeniu. Poza nielicznymi, którzy mają możliwość podjęcia studiów doktoranckich oraz kontynuowania kariery naukowej, cały czas najbardziej popularnym miejscem pracy dla etnologa są instytucje upowszechniania

2 Na podstawie referatu: A. W. Brzezińska, I. Czerniejewska, Etnoedukacja – pomiędzy myśleniem globalnym a działaniem lokalnym wygłoszonego na konferencji Mniejszości narodowe i etniczne w ciągłości i zmianie społecznej – problematyka podmiotowości i tożsamości. Między pedagogicznym a ekonomicznym i politycznym uczeniem (się), Gdańsk, 12–14 listopada 2007. Organizator: Instytut Pedagogiki Uniwersytet Gdański (Zakład Dydaktyki i Zakład Pedagogiki Ogólnej), Gdańska Wyższa Szkoła Humanistyczna (Katedra Dydaktyki), Międzynarodowa Akademia Badań nad Mniejszościami Narodowymi (Białoruś).

kultury (muzea etnograficzne, regionalne, skanseny i domy kultury) (Jasiewicz, Posern-Zieliński 2003). Jednak zarówno praca dydaktyczna na uczelni, jak i praca w instytucjach upowszechniania kultury jest związana z prowadzeniem działalności edukacyjnej. W tym celu już podczas studiów należy dawać jak największą możliwość uczenia się metod przekazywania wiedzy. Dobrą praktyką, realizowaną z powodzeniem w Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej UAM w Poznaniu, jest dbanie o bogatą ofertę przedmiotów fakultatywnych, przygotowywaną na każdy semestr. Są to najczęściej zajęcia w formie warsztatów i konwersatoriów, niekiedy także zakładające „wyjście w teren” oraz praktyczne wykorzystanie zdobytej wiedzy i nabytych umiejętności.

Jednym z takich fakultetów, także o charakterze animującym grupę studentów, były zajęcia pt. *Warsztat etnologa, czyli co każdy etnolog umieć powinien?* realizowane przez kilkusobowy zespół w składzie: dr Anna Weronika Brzezińska, dr Agnieszka Chwieduk, dr Izabela Czerniejewska, mgr Katarzyna Linda, dr Izabella Main, mgr Katarzyna Miros oraz mgr Olga Stobiecka-Rozmiarek, w roku akademickim 2005/2006 i cieszące się dużym zainteresowaniem studentów. Głównym celem zajęć była nauka praktycznego wykorzystania wiedzy dotyczącej etnologii oraz umiejętność jej prezentowania i przekazywania przy zastosowaniu różnych metod (metoda warsztatowa, działanie w zespole, praca indywidualna, praca z tekstem). Zajęcia podzielone były na etapy, z których każdy dotyczył innej formy i metod pracy, przydatnych m. in. w samodzielnym planowaniu i prowadzeniu warsztatów (formy i metody pracy zespołowej); projektowaniu materiałów promocyjnych i konferencyjnych (ulotka³ i plakat); doskonaleniu własnego warsztatu pisarskiego niezbędnego w pracy naukowej (streszczenie, recenzja, artykuł popularnonaukowy i naukowy); w umiejętnym kreowaniu własnego wizerunku i umiejętności reflektowania nad własną tożsamością zawodową; w projektowaniu działalności edukacyjnej (tworzenie dużych i małych projektów). Podsumowaniem warsztatów był zorganizowany przez studentów happening w jednym z centrów handlowych Poznania, który wzbudził spore zainteresowanie wśród przypadkowych przechodniów.

Inną propozycją zajęć był wspomniany już wyżej fakultet *Edukacja regionalna*, realizowany przeze mnie w roku akademickim 2006 / 2007⁴ (wspólnie z mgr Katarzy-

3 Projekt ulotki autorstwa studentki Natalii Weimann został zaakceptowany przez pracowników IEiAK i włączony do materiałów promujących Instytut m. in. na targach edukacyjnych.

4 Dwa najlepsze scenariusze po uwzględnieniu poprawek zostały włączone do publikacji dot. edukacji regionalnej i kulturowej, jako dobry przykład praktyki studenckiej. Są to scenariusze:

Kto ty jesteś? Pyra mała! autorstwa W. Kobeszko, E. Sztamblewskiej, N. Weimann, który znajdzie się w książce A. W. Brzezińska, A. Hulewska, J. Słomska-Nowak (red.), *Edukacja kulturowa. Przestrzeń – kultura – przekaz* Wrocław: Wyższa Szkoła Zarządzania „Edukacja” (w druku).

Produkt regionalny, produkt lokalny – czyli mała przedsiębiorczość autorstwa M. A. Charyton, L. Dembińskiej, N. Kotwicy, który znajdzie się w książce A. W. Brzezińska, A. Hulewska, J. Słomska-Nowak (red.), *Edukacja kulturowa. Społeczność – aktywizacja – uczenie się*. Wrocław: Wyższa Szkoła Zarządzania „Edukacja” (w druku).

ną Lindą) oraz ponownie w roku akademickim 2009/2010. Zajęcia były prowadzone w formie warsztatowej, a ich celem było nabycie umiejętności konstruowania i realizacji scenariuszy zajęć z zakresu edukacji regionalnej oraz dziedzictwa kulturowego regionu. Zajęcia podzielone zostały na trzy bloki tematyczne, z których każdy realizował odmienne cele. Blok teoretyczny: zdefiniowanie pojęć dziedzictwo kulturowe i edukacja regionalna (z punktu widzenia etnologii) oraz zastanowienie się w jaki sposób etnolog może wykorzystać swoją wiedzę i przenieść ją na działania praktyczne, aby móc projektować działalność z zakresu edukacji regionalnej. Drugi blok obejmował prace nad scenariuszem zajęć, omawiając przy tym takie zagadnienia jak: cechy dobrego scenariusza; umiejętność dobrego zdefiniowania celów zajęć; cechy dobrego edukatora, metody pracy z grupą oraz umiejętność dostosowania ich do wieku i możliwości odbiorców; napisanie scenariusza zajęć i poprawienie go zgodnie z ewentualnymi uwagami prowadzących. Ostatnim etapem było przeprowadzenie zajęć – realizacja wybranych scenariuszy na zajęciach w domu kultury lub szkole oraz ewaluacja zajęć. Przy realizacji pierwszej edycji fakultetu studenci przeprowadzili zajęcia w Młodzieżowym Domu Kultury nr 2 (zajęcia dla przedszkolaków), w Domu Kultury „Stokrotka” (zajęcia dla seniorów) oraz w szkole podstawowej na poznańskich Winogradach, na lekcji języka polskiego.

Propozycją zajęć fakultatywnych propagujących idee edukacji wielokulturowej był cykl zajęć realizowanych przez dr Izabelę Czerniejewską pt. *Edukacja wielokulturowa* (rok akademicki 2004/2005) oraz *Antropolog jako edukator* (rok akademicki 2003/2004). Celem tych zajęć było zaznajomienie uczestników z wybraną tematyką edukacji międzykulturowej w ujęciu antropologicznym, zapoznanie z interaktywnymi metodami nauczania, wykształcenie umiejętności stosowania metod interaktywnych do nauczania o wybranych zagadnieniach z zakresu edukacji międzykulturowej (m.in. o stereotypach, mniejszościach czy uchodźcach), stworzenie i udoskonalenie scenariuszy zajęć warsztatowych z zakresu edukacji międzykulturowej. Istotnym celem było wykształcenie wśród uczestników umiejętności niezbędnych do samodzielnego prowadzenia warsztatów międzykulturowych oraz umożliwienie przeprowadzenia warsztatów. Treść zajęć oscylowała wokół poszukiwania odpowiedzi na ważne pytania: co jest edukacją międzykulturową oraz czy i komu jest potrzebna? Zadaniem uczestników było zastanowienie się jak uczyć o tolerancji, stereotypach, prawach człowieka, uchodźcach, mniejszościach etnicznych. Efektem tych zajęć było opracowanie przez studentów scenariuszy zajęć oraz przeprowadzenie na ich podstawie zajęć.

Nieco odmiennym w charakterze sposobem na zdobywanie doświadczenia zawodowego oraz na uczenie się wykorzystywania w praktyce wiedzy etnologicznej, jest odbywanie praktyk muzealnych. Wielu studentów decyduje się na odbycie takiej praktyki, poznając od wewnątrz specyfikę pracy muzealnika, a także muzealnika – edukatora. Od roku akademickiego 2008/2009 studenci poznańskiej etnologii mają możliwość brać udział jako wolontariusze w programie edukacyjno – popularyzatorskim organizowanym przez Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spo-

żywczego w Szreniawie. Muzeum dwa razy w roku organizuje tzw. pokazy bożonarodzeniowe oraz wielkanocne, kierując swoją ofertę do zorganizowanych grup dzieci i młodzieży z poznańskich i wielkopolskich szkół. Podczas takich pokazów studenci, pełniąc rolę edukatora, uzyskują wiedzę dotyczącą organizowania pracy i oferty edukacyjnej w muzeum, konstruowania scenariuszy zajęć muzealnych z uwzględnieniem różnic wynikających ze specyfiki regionów etnograficznych Polski oraz dziedzictwa kulturowego regionów etnograficznych. W praktyce ćwiczą wyjaśnianie i tłumaczenie najmłodszym uczestnikom takich pojęć jak: obrzędowość doroczna, rękodzieło ludowe i rzemiosło, plastyka obrzędowa. Zyskują także możliwość zastosowania teorii muzealnictwa w praktyce, poprzez przeprowadzenie warsztatów muzealnych z zakresu obrzędowości dorocznej.

Etnolog w roli edukatora

Domeną pracy etnologa nie jest praca w szkole, ale czy tak być musi? Zgodnie ze standardami nauczania rekomendowanymi przez Ministerstwo Nauki i Informatyzacji Społeczeństwa:

„Absolwent [studiów I stopnia] powinien być przygotowany do podjęcia pracy w instytucjach kulturalnych, oświatowych i turystycznych, w mediach i muzeach oraz w instytucjach prowadzących badania opinii społecznej (reklamie, marketingu). Ukończenie specjalności nauczycielskiej umożliwia absolwentowi podjęcie pracy w szkolnictwie (zgodnie ze standardami kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela).

Absolwent [studiów II stopnia] powinien być przygotowany do pracy w: instytucjach kulturalnych i oświatowych; muzeach; instytucjach turystycznych; instytucjach informacyjnych (mediach) oraz instytucjach prowadzących badania opinii społecznej (reklamie, marketingu, public relations). Absolwent powinien być przygotowany do pracy w instytucjach i urzędach, w których niezbędni są specjaliści do spraw społecznych i kulturowych oraz umiejący interpretować zjawiska społeczno-kulturowe poprzez pryzmat antropologii – w administracji, samorządach lokalnych, organizacjach pozarządowych, agendach pomocowych. Ukończenie specjalności nauczycielskiej umożliwia absolwentowi podjęcie pracy w szkolnictwie (zgodnie ze standardami kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela)”⁵.

W opinii osób odpowiedzialnych za opracowanie standardów kształcenia etnolog jest jak najbardziej predestynowany do pełnienia roli nauczyciela i ma możliwość podjęcia pracy w tym zawodzie, po uzupełnieniu wykształcenia o wymagane kursy kwalifikujące. Może więc pełnić rolę nauczyciela bezpośrednio (pracując w placówce oświatowej) lub pośrednio (pracując jako niezależny edukator, muzealnik czy przewodnik, mający często kontakty z dziećmi i młodzieżą). Jak ten problem widzą sami studenci, którzy w najbliższej przyszłości staną przed problemem poszukiwania miejsca pracy? Studenci poproszeni o odpowiedź na pytanie: *Jakie szanse i zagrożenia*

5 http://www.bip.nauka.gov.pl/_gAllery/23/43/2343/26_etnologia.pdf [dostęp: 12.02.2010]

czekają na absolwenta etnologii w systemie edukacyjnym?⁶ wskazali na szereg istotnych kwestii, które mogą być przydatne w planowaniu oferty zajęć fakultatywnych przez poszczególne jednostki prowadzące nabór na kierunek etnologia. Wykorzystując metodę zwaną analizą SWOT⁷, studenci jako największą zaletę absolwenta etnologii wskazali: szeroką wiedzę humanistyczną, znajomość problemów kulturowych i społecznych współczesnego świata, znajomość etnograficznych technik i metod badawczych, doświadczenie w pracy z ludźmi. Wszystkie te cechy w pracy edukacyjnej mogą zaowocować w nowatorskim podejściu do pracy oraz wyjściu poza schemat szkolnego myślenia.

Jako braki, mogące być przeszkodą w podjęciu pracy jako nauczyciel, najwięcej wskazań miał brak przygotowania pedagogicznego oraz brak znajomości programu nauczania i metod pracy. Szeroka wiedza humanistyczna (wyżej wymieniana jako zaleta) okazuje się być jednocześnie przeszkodą w np. wpasowaniu się w konkretne przedmioty szkolne. Może to być związane z brakiem etatu dla etnologa, który będąc specjalistą w wielu dziedzinach nie jest przyporządkowany jednemu przedmiotowi. Wątpliwości wzbudzała także ewentualność uczynienia z edukacji regionalnej przedmiotu obowiązkowego. Zdaniem studentów straciłby zdecydowanie na atrakcyjności i zamiast bycia twórczą możliwością mógłby się stać schematyczną koniecznością.

Największą szansą dla absolwentów etnologii, chcących się realizować w pracy edukacyjnej pozostaje nadal edukacja prowadzona przez instytucje upowszechniania kultury, ale także możliwość działania w lokalnych stowarzyszeniach i fundacjach, które są inicjatorami wielu akcji edukacyjnych. Wiąże się to także z możliwością pozyskania dofinansowania ze środków przeznaczonych na działalność trzeciego sektora.

Jest jeszcze jeden istotny aspekt związany z możliwością pracy jako etnolog – edukator. Działania edukacyjne nie muszą być przecież podejmowane tylko i wyłącznie z myślą o dzieciach i młodzieży. Może to być także pełnienie roli edukatora w stosunku do nauczycieli, chcących poszerzyć swoje kwalifikacje i zainteresowanych zdobyciem wiedzy, leżącej w kompetencjach etnologów i antropologów kultury. Szansą jest bycie doradcą, będącym do dyspozycji uczestników np. warsztatów i spotkań czy pełnienie roli animatora, skupiającego wokół siebie środowisko nauczycieli zainteresowanych projektowaniem i wdrażaniem ścieżek międzyprzedmiotowych. Edukacja regionalna to doskonała płaszczyzna do podjęcia partnerskiego dialogu pomiędzy etnologami i pedagogami, a także teoretykami i praktykami wywodzącymi się z obydwu dyscyplin naukowych.

6 Więcej na temat warsztatów w artykule przygotowanym przez A. W. Brzezińska, L. Lindę pt. *Dziedzictwo kulturowe regionu – projekty z zakresu edukacji regionalnej i dziedzictwa kulturowego*, W: A. W. Brzezińska, A. Hulewska, J. Słomska-Nowak (red.), *Edukacja kulturowa. Społeczność – aktywizacja – uczenie się* Wrocław: Wyższa Szkoła Zarządzania „Edukacja” (w druku).

7 SWOT – strenght (siła), weakness (słabość), opportunities (szanse) i threats (zagrożenie), patrz: <http://www.analiza-swot.org/> [dostęp dnia 07.04 2010].

Podsumowanie: rola etnologa w procesie edukacji

Poprzez obserwację, badanie i interpretowanie zjawisk należących do najbliższego otoczenia można dowiedzieć się o przeszłości nie tylko regionu i grupy lokalnej, ale także o przeszłości miejsca swojego zamieszkania i swojej rodziny. Aby czuć się istotą w pełni społeczną, związaną z miejscem swojego zamieszkania i pochodzenia należy poznać historię i tradycje miejsca, w którym się żyje, mieszka i tworzy. Kultura regionu to pojedyncze elementy, które przez wieki podlegały różnym procesom, zmianom i przemianom, aby dzisiaj składać się na mozaikę świata nas otaczającego. Niektóre z nich zanikły, inne zmieniły charakter, a jeszcze inne trwają do dzisiaj. Wiedza o tym, skąd pochodzimy, jak mieszkaliśmy i czym się zajmowali nasi przodkowie, jak świętowaliśmy i bawiliśmy się powinna stanowić integralną część edukacji każdego człowieka. Wspólne opracowywanie i projektowanie ścieżek edukacyjnych sprzyja nie tylko refleksji nad stanem własnej kultury, ale pozwala też członkom społeczności lokalnej na pochwalenie się własnym dorobkiem.

W centrum zainteresowania obu dyscyplin naukowych – etnologii i pedagogiki – znajduje się człowiek jako twórca i reprezentant umiejętności nabywania, przekazywania i transformowania kultury. Wspólną płaszczyzną porozumienia jest edukacja regionalna, w której etnolog jako „specjalista od kultury” będzie kładł nacisk na kulturowe mechanizmy przekazywania i funkcjonowania elementów dziedzictwa kulturowego, co może wyznaczyć nowy kierunek kształcenia etnologów w zakresie nabywania kompetencji pedagogicznych.

Bibliografia

- Brzezińska A. W., Hulewska, Słomska J. (red.)
2010 *Edukacja kulturowa. Przestrzeń – kultura – przekaz*. Wrocław: Wyższa Szkoła Zarządzania „Edukacja” (w druku).
- Brzezińska A. W., Hulewska, Słomska J. (red.)
2010 *Edukacja kulturowa. Społeczność – aktywizacja – uczenie się*. Wrocław: Wyższa Szkoła Zarządzania „Edukacja” (w druku).
- Brzezińska A. W., Hulewska, Słomska J. (red.)
2006 *Edukacja regionalna*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Brzezińska A. I.
2006 *Dzieciństwo i dorastanie: korzenie tożsamości osobistej i społecznej*. W: A. W. Brzezińska, A. Hulewska, J. Słomska (red.) *Edukacja regionalna*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 47-77.
- Brzezińska A., Potok A. (red.)
1996 *Kształcenie liderów w społecznościach wiejskich*. Poznań: Fundusz Współpracy.
- Bednarek S.
1999 *Edukacja regionalna. Dziedzictwo kulturowe w zreformowanej szkole*, Wrocław: Wydawnictwo DTSK Silesia.

- Bukraba-Rylska I.
2008 *Socjologia wsi polskie*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN
- Jasiewicz Z, Posern-Zieliński A.
2003 *Studia etnologiczne n uniwersytetach polskich po 1989 roku*, w: „Lud” t. 87, s. 13-44.
- Kłoskowska A.
1972 *Spoleczne ramy kultury*, Warszawa: PWN.
Dziedzictwo kulturowe w regionie. Założenia programowe
1995 Warszawa: Ministerstwo Edukacji Narodowej.
- Kossak-Głowczewski K.
1994 *Edukacja regionalna – pytania o realizację*. w: J. Brzeziński, L. Witkowski (red.) *Edukacja wobec zmiany społecznej*, Poznań-Toruń: Wydawnictwo EDYTOR, s. 244-264.
- Petrykowski P.
2000 *Regionalne towarzystwa kultury wobec wyzwań edukacyjnych*, Ciechanów: Krajowy Ośrodek Dokumentacji regionalnych Towarzystw Kultury.
- Nikitorowicz J.
2005 *Kreowanie tożsamości dziecka. Wyzwania edukacji międzykulturowej*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.